

הַמִּלְכָּה הַגְּבוּרָה לַרַב עֵינָבִים

סֵפֶר

זִכְרוֹן הַקְּדוֹשׁ

עִם בְּאוּר
הַתְּפִלָּה וְהַקְּבוּד

עֵיר וְקָרְיָה מִן שְׁמַיָא גְדוּלָּה

מִלְכָּה אֲשֶׁר לֹא יִפְגַּע בָּהּ

מאמר לפרשת מקץ

בהוצאת ישיבת "אביר יעקב"
מוסדות "אור מאיר שמחה" נהריה
על שם ב"ק אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זע"א

מהדורת קרן שלילי ברכה

ענין השבת טובה תחת רעה

תָּא חֲזִי, יוֹסֵף לָא דִּי לִיהּ דְּאִיהוּ לָא שְׁלִים בִּישָׁא לְאַחֵיו, אֶלְיָא
דְּעֵבֵר עֲמָהוֹן טִיבוּ וְקִשׁוּט, וְכֵן אֶרְחִיהוֹן דְּזִכְאֵי תְדִיר,

הקב"ה והכבוד

במאמר זה מבאר רבי אבא את דרכם של הצדיקים שאינם משיבים רעה למצערם אותם, אלא אדרבה משיבים טובה תחת רעה, ובזכות זה הקדוש ברוך הוא חס עליהם תמיד. **בענין** זה מביא מעשה ב'אדם שנעשו לו ניסים ונפלאות בזכות שהיה מתפייס עם כל מי שהיה מצער אותו, ולא היה עולה על מיטתו עד שהיה מוחל לכל אחד מהם. **במתיחת** המאמר מביא את מעלתו של יוסף הצדיק בענין זה, שלא שמר שגאה לאחיו ואדרבה עשה עמם חסד, ואף שיהודה רצה להרוג אותו כאשר לקח את בנימין, יוסף שהיה 'איש תבונה' תיקן את הענין.

וְקִשׁוּט - אלא שאף עשה עמהם טוב ואמת^א, שפרנס אותם כשירדו למצרים בשנות הרעב, וכאשר התגלה אליהם נתן להם מתנות^ב, והושיבם בארץ גושן ודאג לכל מחסורם^ג. **וְכֵן אֶרְחִיהוֹן דְּזִכְאֵי תְדִיר** - וכך דרכם של הצדיקים תמיד, שאינם נוקמים ומשלמים רעה למי שציער אותם^ד, אלא אדרבה הם משיבים טובה תחת רעה^ה,

מבאר מעלתו של יוסף הצדיק שלא עשה רעה לאחיו ואף הטיב עמהם, כדרך הצדיקים שמשיבים טובה תחת רעה.

תָּא חֲזִי - בא ראה, **יוֹסֵף לָא דִּי לִיהּ דְּאִיהוּ לָא שְׁלִים בִּישָׁא לְאַחֵיו** - יוסף לא די לו שהוא לא שילם רעה לאחיו על שהשליכוהו לבור ומכרו אותו **אֶלְיָא דְּעֵבֵר עֲמָהוֹן טִיבוּ** -

מקורות וציטוטים

א. טוב ואמת, כלומר, טובות שיש להם קיום, שהחסידים הקיימים נקראים 'אמת', משורש אמנה וקיום. עפ"י רמב"ן (בראשית לב יא).
ב. כמבואר בפסוק (בראשית מה כג-כד): 'לְקַלְמֵס נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׁקֵלֹת' וגו'. ובצדור המור ובאלישיך הק' (שם) כתבו לבאר שיוסף עשה זאת כדי להוציא מלבם שיש לו שום שנאה עליהם, שהם הפשיטו את כותנתו, שנאמר 'וְלִפְשִׁיטוּ אֶת יוֹסֵף' (שם לו כג), והוא שילם להם טובה תחת רעה כדי שידעו שמחל להם.
ג. כמבואר בפסוקים (שם נ יב): 'וַיִּבְלָל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחָיו וְאֶת קַל בְּיַת אָבִיו לְחֵם לֶפֶי תַּשָּׁף', ועוד אמר להם יוסף לאחר שמת יעקב אביו: 'וְעַתָּה אֵל תִּרְאוּ אֲנִי אֶבְלָל אֶתְכֶם וְאֶת סַפְסָף וַיִּנְחַם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם' (שם פסוק כא).
ד. ראה בשמירת הלשון (שער התבונה פ"ו) שכתב: 'אם אירע לו שהתנהג עמו חברו באיזה דבר שלא כהוגן, אף על פי כן צריך להיזהר שלא לנקום ממנו ולנטור את השנאה עליו, אלא צריך שימחה הדבר מלבו ולהיטיב עמו בכל הענינים כמו לשאר איש הישראלי, וכאילו לא היה בנייהם שום שנאה, ככתוב (ויקרא יט ז) 'לא תקום ולא תטר את בני עמך וְאֶהְבֵּת

לְרַעְךָ כְּמוֹךָ', ולך נא ראה בוהר הקדוש פרשת מקץ גודל מעלת האיש שמשלם טובה תחת רעה, והעתיק שם את דברי הוזהר שלפנינו.
ה. במדרש (שמו"ר כו ב): רבי מאיר אומר [אמר הקדוש ברוך הוא] הוי דומה לי, מה אני משלם טובה תחת רעה, אף אתה הוי משלם טובה תחת רעה, שנאמר (מכה ז יח): 'מִי אֵל כְּמוֹךָ נוֹשָׂא עוֹן וְעוֹבֵד עַל פְּשָׁעוֹ, וּבְסֹפֵר הַיֶּשֶׁר (שער יג אות קעד) כתב: וצריך לגמול טובה תחת רעה לאויביו, כשיבואו לידו לא ירצה להנקם, רק ימחול להם ויטיב אליהם יותר מאשר היה עושה קדם לכן. ראה עוד בתומר דבורה (פ"א ב) שכתב, שהאדם צריך להדימות ליוצרו, וכשם שהקב"ה במידת הכתר נוהג בתכלית הרחמים ולא נכנס לפניו שום פגם, לא עון ולא דין ולא שום מדה מונעת מלהשגיח ולהשפיע ולהיטיב תדיר, ואין הקב"ה מפסיק את חיותו של אדם החוטא נגדו אלא ממשך להיטיב עמו, כך צריך האדם להתנהג במידה זו, ואף אם אדם חוטא כנגדו לא יפסיק מלהיטיב עמו, ושום סיבה שבעולם לא תמנעהו מלהיטיב, ושום עון או מעשה בני אדם בלתי הגון לא יכנס לפניו כדי שיעכבוהו מלהיטיב לאותם הצריכים טובתו בכל עת ובכל רגע.

בְּגִין דָּא קוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא חַיִּים עֲלֵיהוּ תְּדִיר, בְּעֲלָמָא דִּין
וּבְעֲלָמָא דְאַתִּי.

'מִים עֲמוּקִים עֲצָה בְּלָב אִישׁ' (משלי כ ה) דָּא יְהוּדָה, וְהָא אוֹקְמוּהָ,
בְּשַׁעְתָּא דְאַתְקָרִיב לְגַבִּיהַ דְּיוֹסֵף עַל עֲסָקָא דְבַנְיָמִין. 'אִישׁ
תְּבוּנָה יִדְלָנָה' דָּא יוֹסֵף.

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

בְּגִין דָּא קוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא חַיִּים עֲלֵיהוּ
תְּדִיר - בשביל זה הקדוש ברוך הוא חס
עליהם תמיד, בְּעֲלָמָא דִּין - בעולם הזה,
להיטיב עמהם ולהצילם מכל רע', וּבְעֲלָמָא
דְאַתִּי - ובעולם הבא, להצילם מכל דין
ועונש'.

ומוסיף לבאר את מעלתו של יוסף בענין זה, שכאשר
יהודה רצה להרוג את יוסף על שלקח את בנימין, יוסף
בתבונתו תיקן את הענין, ודורש זאת בסוד הפסוק 'מים
עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה'.

מה שכתוב (משלי כ ה) 'מים עמוקים עצה

לזה'.

מְקוֹרֹת וְצִיּוּנים

כיון שראה יוסף סימנין של יהודה מיד נודעו ונבהל, אמר אוי לי
שכמו ירהגני. מה עשה יוסף באותה שעה, אותו עמוד של אבן
שהיה יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צרות. מיד תמה יהודה
ואמר זה גבור ממני. באותה שעה אחז יהודה חרבו לשולפה
מתערה ואינה נשלפת לו. אמר יהודה, ודאי זה ירא שמים הוא.
ג. רמ"ק, ראה עוד במדרש (ב"ר צג ד) שדרשו פסוק זה בהיפך
מהזוהר, שמה שנאמר 'מים עמוקים עצה בלב איש' נאמר על
יוסף, 'ואיש תבונה ידלנה' נאמר על יהודה, ומשלו משל לבאר
עמוקה מלאה מים צוננין ויפין, ולא היתה בריה יכולה לשתות
הימנה עד שבא אחד וקשר חבל בחבל, חוט בחוט ומשיחה
במשיחה, עד שדלה הימנה מים ושתה, ואזי התחילו הכל לדלות
אמנה ולשתות, כך יהודה לא אז מלאשיב ליוסף דבר על דבר עד
שעמד על לבו. ובפירוש עץ יוסף (ס) כתב לבאר שבתחילה לא
רצה יוסף להתגלות לאחים כדי שלא לצערם, ויהודה בדבריו דלה
והשיג מה שבלב יוסף, עד שהוצרך להתגלות, ולפי זה מבאר את
לשון הפסוק 'ויגש אליו יהודה' שיהודה עמד על דעתו של יוסף
ודבק בה, וזה יתואר בלשון 'הגשה', כאילו הדעות והלככות קרובים
זה אל זה. ובספר עץ הדעת טוב למהר"ו (פרשת ויגש) כתב לבאר
שיוסף מים עמוקים היו בלבו, שהיה מתאוה להתוודע אל אחיו
ולא יכול, ויהודה איש תבונה אמר דברי בינה המובנים דבר מתוך
דבר, ועל פיהם דלה אותה הכוונה של יוסף והתוודע אל אחיו.
י. באמרי אמת (ויגש תרפ"ו, תרצ"ו) הוסיף לבאר שכאשר יהודה
דיבר עם יוסף, קבע יוסף בנפשו התעוררות אהבה אל יהודה, ואזי

ו. כמובא בוהר להלן שכשם שהאדם מכסה את פשע חברו ואינו
רודף אחריו להתנקם ממנו, כך הקדוש ברוך הוא מכסה את חטאיו
ואין בעלי הדין יכולים להתנקם ממנו ולהזיק לו, וניצול ממימות
משוננת ונעשים לו ניסים ונפלאות. ראה גם בגמרא (י"ז) שאף
אדם שנגזר עליו מיתה, בוכות שמעביר על מידותיו ניצול מהמוות,
[וברש"י (שם ד"ה המעביר) כתב: 'המעביר על מדותיו', שאינו מדקדק
למדוד מדה למצערם אותו ומניח מדותיו והולך לו וכו', 'מעבירין
לו על כל פשעיו', אין מדת הדין מדקדקת אחריו, אלא מנתחן
והולכת]. ועוד כמובאר בגמרא (תענית כה:) שהמעביר על מידותיו
תפלתו נשמעת, ומאריך ימים (מגילה כה), ומוסיפים לו חיים (הגהה
ה). וע"ע בראשית חכמה (שער הענוה פ"א) שמנה מעלות אלו, והוסיף
וכתב: עוד מעלה, שיזכה לתורה, ושיתגלה עוד אליהו לו, שאין
התורה מתפרשת אלא במי שאינו קפדן, ואין אליהו מתגלה אלא
למי שאינו קפדן, כדפירש במסכת כלה רבתי (פ' ה"ו דן את דבריו),
וארך אפים ומוחל על עלבוניו, הם גורמים לקניית החכמה, שאם
האדם כועס תורתו משתכחת, ואמרינן במסכת סוטה (כא): אמר רבי
יוחנן אין דברי תורה מתקיימו אלא במי שששים עצמו כמי שאינו.
ו. רמ"ק, וביאר שהוא מידה כנגד מידה, כשם שהם לא עשו דין
והעבירו על מידתם, כך יעבירו מעליהם בעולם הבא את הדין. וע"ע
בדרושי הצ"ח (והו"ד לשת תשובה) שכתב שהמעביר על מדותיו
אינו צריך לא לסיגופים ולא לתעניות, כי מעבירין לו על כל פשעיו.
ח. רמ"ק, כמובאר במדרש (ב"ר צג ז): בשעה שפגש יוסף הצדיק
את בנימין, מיד כעס יהודה, באותה שעה נתמלא חמה על יוסף,

רבי אבא הוה יתיב אתרעא דאבבא דלוד, חמא חד בר נש דהוה אתי, ויתיב בחד קולטא דתלא דארעא, ומהו לאי מארחה ויתיב ונאים תמן.

אדהכי חמי חד חוּיא דהוה אתי לנביה, נפק קוסטפא דגורדנא וקטיל ליה לחוּיא.

כד אתער תהוא בר נש, חמא תהוא חוּיא לקבליה, דהוה מית, אודקף תהוא בר נש, ונפל תהוא קולטא לעומקא דתחותוי ואשתויב.

הקטר והכבוד

לגביה - שהיה בא כנגד אותו האיש שישן שם, **נפק קוסטפא דגורדנא וקטיל ליה לחוּיא** - ושוב ראה שיצא שרץ ארסי והרג את הנחש, וכך ניצל האדם.²

כד אתער תהוא בר נש - כאשר התעורר אותו אדם, **חמא תהוא חוּיא לקבליה, דהוה מית** - ראה את הנחש ההוא כנגדו שהיה מת. **אודקף תהוא בר נש** - נעמד אותו אדם וקם מתל האבנים, **ונפל תהוא קולטא לעומקא דתחותוי ואשתויב** - ואז לאחר שקם, נפל אותו תל האבנים לעומק התהום שתחתיו, וניצל אותו

ומביא מעשה פלא, נס הצלה, של אדם שהיה מוחל תמיד לכל המצער אותו.

רבי אבא הוה יתיב אתרעא דאבבא דלוד - רבי אבא היה יושב על שער הפתח של העיר לוד, **חמא חד בר נש דהוה אתי** - ראה אדם אחד שהיה בא בדרך, **ויתיב בחד קולטא דתלא דארעא** - וישב אותו אדם על גל אבנים שהיו מלוקטים לתל בארץ³, בסמיכות לתהום עמוקה², **והוה לאי מארחה ויתיב ונאים תמן** - והיה עייף מהדרך, וישב וישן שם. **אדהכי חמי חד חוּיא** - בין כך ובין כך ראה רבי אבא נחש אחד, **דהוה אתי**

מקורות וצייונים

ובשם משמואל (פרשת ויגש תרע"א - תרע"ח) הרחיב בדרכם של יהודה ויוסף, וחוסף וכתב: 'זוה לימוד גדול בענין אהבת ישראל, שבאמת אין לך איש מישראל שאין בו מדה טובה או דרך טוב, ואף שיש הפרש בין מדת זה לזה הרחק כמורה למערב, מ"מ מדתו של זה יש לה מקום בזמן הזה, ובאיש הזה, ובמקום הזה, ומדתו של זה בענין אחר, ובאיש שלו טבע אחר, ובמקום אחר, ועל כן נקל הוא לאיש להתישב בדעתו ולסבול את זולתו ומדותיו ימצאו חן בעיניו אף שאינו לפי הלך רוחו'. וע"ע בשפת אמת (ויגש תרמ"ד, תרמ"ז, תר"ט) שכתב לבאר מאמר זה של הזוהר בדרך העבודה].

יא. רמ"ק, אספקלריא המאירה, רא"ג. ובקב הישר (פ"ח) ביאר שהיה יושב בחור שבהר.

יב. כמבואר בזהר להלן.

יג. אספקלריא המאירה, רא"ג. ובקב הישר (פ"ח) ביאר שנפלה על הנחש חתיכת עץ משרוש האילן, וראה עוד בהערה להלן. ויש גורסים 'קסטופא דנורא' ולפי זה הוא שלהבת אש, ראה ברמ"ק.

עורר ודלה מעומק עצתו וליבו של יהודה את הבנת דרכו של יוסף עד שהתגלה גם אצל יהודה אהבה אל יוסף, כענין שכתוב (משלי י"ט) 'פנינים תפנים לפנים פן לב האדם לאדם', ובהוה התאחדו יוסף ויהודה זה עם זה. [ועיין מעין זה באור החיים (בראשית מ"ד יח)]. ראה גם בשערי קדושה (ח"א ע"ר ו) שכתב: 'קבל כל האדם בשמחה אף אם הוא שונאך, כי על ידי כן יחפך לך לאוהב, והזכות הוא לך'.

[עוד כתב באמרי אמת (שם) שליהודה ויוסף היו שני דרכים בעבודת הבורא, וכל אחד מהם בהתעוררות עומק ליבו לאוהבו את רעהו, עורר את עומק עצתו ואהבתו של רעהו, ואזי נעשו שניהם אחד, ולכן דרשו בוהר שיוסף הוא איש תבונה והוא דלה מליבו של יהודה את עומק אהבתו, ובמדרש דרשו להיפך שיהודה הוא איש תבונה שדלה מיוסף את עומק אהבתו, ששניהם עוררו ענין זה. עוד כתב שיהודה ויוסף הראו שהפנימיות היא רק רחמים, ובהוה הם פתחו פתח עבור כל בני ישראל לגלות את הרחמים זה לזה, ועל זה רמז המדרש בלשונו 'התחילו הכל דולין הימנה ושותין'.

**אָתָּא רַבִּי אַבָּא לְגַבִּיהַ, אָמַר לֵיהּ, אִימָא לִי מֵאֵן עוֹבְדֵךְ, דְּהָא קוּדְשָׁא
 בְּרוּךְ הוּא רְחִישׁ לָךְ אֲלֵין תְּרִין נְסִין, לָאוּ אִינוּן לְמַנְגָּא.
 אָמַר לֵיהּ תְּהוּא בְּר נָשׁ, כֹּל יוֹמָאֵי לָא אֲשָׁלִים לִי בְּר נָשׁ בִּישָׁא
 בְּעַלְמָא, דְּלָא אֲתַפְיִסְנָא בְּתַרְדֵּיהּ וּמְחִילָנָא לֵיהּ.
 וְתוּ, אִי לָא יְכִילָנָא לְאַתְפְּיִסָּא בְּתַרְדֵּיהּ, לָא סְלִיקָנָא לְעַרְסֵי עַד**

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

הנהגה א'. מתפייס עם כל מי שציער אותו.
אָמַר לֵיהּ תְּהוּא בְּר נָשׁ - אמר לו אותו
 אדם, **כֹּל יוֹמָאֵי לָא אֲשָׁלִים לִי בְּר
 נָשׁ בִּישָׁא בְּעַלְמָא, דְּלָא אֲתַפְיִסְנָא
 בְּתַרְדֵּיהּ וּמְחִילָנָא לֵיהּ** - כל ימי לא היה אדם
 בעולם שעשה לי רע, שלא התפייסתי אתו"
 תיכף באותו יום, ומחלתי לו".

הנהגה ב'. אינו עולה על מיטתו עד שמוחל לכל מי
 שציער אותו.

וְתוּ, אִי לָא יְכִילָנָא לְאַתְפְּיִסָּא בְּתַרְדֵּיהּ -
 ועוד, שאם איני יכול להתפייס אתו, **לָא
 סְלִיקָנָא לְעַרְסֵי** - אינני עולה למיטתי, **עַד**

האדם", ואם לא היה קם באותה שעה היה
 נופל יחד עם התל למטה לתוך עומק התהום
 והיה נהרג".

רבי אבא שואל את האיש באיזו זכות נעשו לו ניסים אלו.

אָתָּא רַבִּי אַבָּא לְגַבִּיהַ - כאשר ראה זאת
 רבי אבא, בא לפניו, **אָמַר לֵיהּ** - ואמר
 לו, **אִימָא לִי מֵאֵן עוֹבְדֵךְ** - תאמר לי מה
 מעשיך, **דְּהָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא רְחִישׁ לָךְ
 אֲלֵין תְּרִין נְסִין** - שהרי הקדוש ברוך הוא
 עשה לך את אלו שני הניסים, **לָאוּ אִינוּן
 לְמַנְגָּא** - ובודאי אין אלו לחינם, אלא מחמת
 מעשים טובים שיש בידך".

מקורות וציטוטים

תשכב הלילה וקטטה לך עם אדם, אך לך ותרצה אותו עד
 שיתפייס, ואף אם חטא לך, בקש ממנו פיוס, ואל תאמר הן חטא
 לי, עליו לפייסני, כוף את יצרך ולך אליו למען לא יגבה לבבך
 ותהיה מתועב לפני הבורא, שנאמר (משלי טז ד) 'תועבת ה' כל
 גבה לב'. ובאורחות חיים להרא"ש (ש ד אות סג) כתב: אל תחזיק
 כעסך עם חבירך יום אחד, ותנבע לפניו לבקש ממנו מחילה קודם.
 יח. **כיוצא** בזה מבואר בגמרא (מגילה כח.) שראוי לאדם למחול
 לכל מי שציער אותו, אף אם לא בא לבקש את מחילתו. ובמאירי
 ובריטב"א (שם) הקשו מדברי הגמרא ביומא (גג.) שם מבואר
 שתלמיד חכם אין לו למחול למי שציער אותו, אלא אם כן
 המציער בא לפייס אותו ולבקש את מחילתו. וכתבו לתרץ שדברי
 הגמרא ביומא אמורים על מי שחטא נגד התלמיד חכם במיל
 דשמיא, וכגון שהתלמיד חכם הוכיחו על חטאיו והחוטא בזה
 אותו, אבל במקרים אחרים ראוי למחול גם כשהחוטא לא בא
 לבקש מחילה. ובר"ן (ר"ה ד: דפי' הר"ף) כתב שדברי הגמרא ביומא
 אמורים במי שמבזה תלמיד חכם, ולא רק מצער אותו, שבאופן
 זה אין לו למחול אלא אם כן בקש את מחילתו. ועוד כתב
 שהדברים אמורים במי שמבזה את התלמיד חכם בפרהסיא שאין
 מחמת כבוד התורה אין לו למחול אלא אם כן מבקש את מחילתו.
 וכביאור זה מבואר גם ברמב"ם (ת"ת פ"ז ה"ג) שכתב: וכן היה דרך
 חסידים הראשונים שזמעים חרפתם ואינן משיבין, ולא עוד אלא
 שמוחלים למחרף וסולחים לו וכו', וזו היא דרכם של תלמידי

יד. **בדמשק** אליעזר ביאר שבתחילה נפל מהעץ שורש אחד, והיה
 בו ארס, שהיה כשרף הנוטף מעצי הקטף, ומארכ זה מת הנחש,
 ובכדי שהאדם לא ינוק מארס העץ, לכן נפל התל עם השורש
 לתהום, לאחר שהאדם קם מהתל.

זו. בקב הישר (פ"ה) הביא את המעשה המובא כאן בוהר, והאריך
 בענין הבטחון בה', שהקב"ה עושה לאדם ניסים ונפלאות, ואין
 אדם מכיר בניסים שנעשים לו בכל יום, וצריך האדם לידע
 שהקב"ה משיגו עליו, ועל זה תיקנו חז"ל לומר בכל יום מזמור
 לתודה, כי צריך בכל יום ויום ליתן שבח והודיה על הניסים
 והנפלאות שאין אנו מכירים בהם, ובוה יוצא האדם ידי חובת
 הבאת תודה בזמן הגלות שאין בית המקדש קיים.

זו. ראה עוד בגמרא (פסחים ג:) 'לאו כל יומא מתרחיש ניסא', ובגמרא
 (שבת קנז:) מסופר על בתו של רבי עקיבא שאירע לה נס, ורבי עקיבא
 שאל אותה 'מאי עבדת', כלומר איזה מעשה עשית שזכית לנס. וע"ע
 בגמרא (שבת נג:) 'אמר רב יוסף בא רואה כמה גדול אדם זה שנעשה
 לו נס כזה', [ועיי"ש דעת אב"י על נס שיש בו שינוי סדרי בראשית].

יז. בראשית חכמה (שער העונה פ"ג) הביא את מאמר הזהר
 (ראה עוד בכתבי המודה הזאת שהיתה בחסיד, מצאתי כתוב
 שהיתה בו באמורא רב (כמבואר בגמרא יומא פז.), ומונה אותה
 (בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' קעה) בכלל עשר מדות שהיו בו
 [ברב], ואחד מהם שכל המקניט אותו היה הולך ומפייסו. וכן כתב
 רבינו יונה בספר היראה (ד"ה יומק): והוי רצוי לאח"ך ולחבירך ואל

דְּמַחֲלֵנָא לִיה וּלְכָל אֵינּוֹן דְּמַצְעָרוּ לִי, וְלֹא חִישְׁנָא כָּל יוֹמָא
 לְהוּא בִישָׁא דְאַשְׁלִים לִי.
 וְלֹאן דִּי לִי דָא אֲלֵא דְמִתְהוּא יוֹמָא וְלִהְלָאָה אֲשֶׁתְּדַלְנָא לְמַעְבַּר
 עִמָּהוֹן טָבָא.

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

הנהגה ג'. מיטיב עם מי שעשה לו רע.

וְלֹאן דִּי לִי דָא - ולא די לי בזה, אלא דמה הוא
 יוֹמָא וְלִהְלָאָה - אלא שמאותו יום והלאה,
 אֲשֶׁתְּדַלְנָא לְמַעְבַּר עִמָּהוֹן טָבָא - משתדל אני
 לעשות מעשים טובים עם האנשים שציערו אותי.

דְּמַחֲלֵנָא לִיה - עד שאני מוחל לו^ט, וְלְכָל
 אֵינּוֹן דְּמַצְעָרוּ לִי - ולכל אותם אנשים
 שמצערים אותי, וְלֹא חִישְׁנָא כָּל יוֹמָא
 לְהוּא בִישָׁא דְאַשְׁלִים לִי - ואיני חושש
 כל ימי לאותו רע שעשה לי.א.

מקורות וציטוטים

[בעניין אמירת רבש"ע בשבת, בכף החיים (סי' רלט סק"ב) כתב שאין לאומרו, כיון שבסיום תפילה זו יש בקשת צרכיו ואין מבקשים צרכיו בשבת, ובשער הכולל (פ"ז אות ב) כתב שהיות ותפילה זו קבלה איש מפי איש מחכמי המקובלים, ומקורו מחכמי הש"ס, על כן אין חשש לאומרו בשבת, שכל תפילה שתיקנוה לומר בכל יום, אין חשש לאומרה בשבת אף אם יש בה בקשות על מחילת חטאיו וכדומה, שיכולים לאומרה גם בשבת, ושכן כתב בפתח הדביר (סי' רפ סק"א). וע"ע בדרושי הצ"ח (דרוש ו' לשבת תשובה) שכתב: הנה כל ישראל רגילין לומר טרם ישכבו הריני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי בין בגופי בין בממוני, והנה ודאי קשה על לשון זה, שא"כ כל אחד יגזול את חברו וכשיתבענו בדני' יאמר כבר מחלת אתמול טרם ששכבת על מטתך, אלא ודאי שמוחלה זו רק למי שאין לו שלם, או שכבר מת ולא נשאר אחריו שלם, או שידושו אינם יודעים שישלמו].

בא. בסדר היום (סדר ק"ש שעל המיטה) כתב: אם אחרים ציערו אותנו ודיברו כנגדו, ימחול להם מחילה גמורה מלב ומנפש מחילה החלטית, וכן מצינו חסידים הראשונים שהיו עושים כן קודם שישכבו על מטתם, ואומרים שרי ליה מריה לפלוני שעשה לי כן וכך, וכן ראוי לכל בעל נפש וזרע הקודש לעשות, ואף על פי שהחטא הוא גדול שהלבין פניו ברבים אפילו הכי יעבור על פשע, כמו שמצינו בשמו יתברך רם על כל רמים שעובר על כל פשעינו כמה וכמה פעמים ואינו מבקש אחרינו, ואין אנתנו יתושים אפלים שפלים מבקשים אחר אנשים אחים, כולנו בני איש אחד, ואולי גדולים וטובים ממונו, להנקם על פשעיהם ולנטור איבה, חלילה לזרע אברהם אב הרחמים לעשות כדבר הזה, וכן דוד המלך ע"ה ביושר דרכו היה משבח עצמו על המדה הגדולה הזאת ואמר (תהלים ז ה) 'אם גמלתי שולמי רעי וגו'.

חכמים שראוי לילך בה, כמה דברים אמורים כשביזהו או חרפהו בטהר, אבל תלמיד חכם שביזהו או חרפו אדם בפרהסיא, אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל יענש, שזה ביוון תורה, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שייקש ממנו מחילה ויסלח לו.
 יט. בשל"ח הקדוש (שער האותיות ערך רצון) כתב על אמירת 'הריני מוחל' לבילה קודם השינה, שיש סוד בדבר, כי נודע (וזה ח"ב כא.) שהיום הוא סוד הרחמים והרצון, והלילה הוא בהיפך סוד הדין והקטרוג, ובפרט בעת השינה שהוא חלק כמיתה (ברכות נוז), ועל כן ראוי לעורר בזמן זה רצון [ומחילה, שמעוררת גם על האדם רחמים]. וביוסף אומץ (יוזפא, אות קעה) כתב, שאמר שמוחל לכל מי שחטא לו, וזו גם הנושא עונן שהוא הקדוש ברוך הוא ימחול לו. ובספר מנחת אהרן (פארוז, כלל כב) כתב, שאומרים זאת קודם השינה כדי ששמתו תוכל לעלות בלי קטרוג, שכשאומר זאת מעמקי ליבו ולא משפה ולחוצץ, אינו נבדל מעדת ישראל, והרי הוא עם כל ישראל כאיש אחד בלב אחד ואזי לא ימצאו עליו כוח להשטין ולקטרוג עליו.

ב. ראה עוד בגמרא (מגילה כח): ולא עלתה על מטתי קללת חברי, כי הא דמר זוטרא, כי הוה סליק לפורייה [כשהיה עולה על מטתו] אמר שרי ליה לכל מאן דצערן [מחול לכל מי שציער אותי]. ובאורחות חיים להרא"ש (ליום השבת אות יא) כתב: ימחול בכל לילה קודם שילין לכל מי שחטא לו בדבריו. וז"כ רבינו יונה בספר היראה. ובפרי עץ חיים (שער ק"ש שעל המטה פ"ב) כתב בסדר הקריאת שמע: יאמר רבש"ע הריני מוחל [וסולה לכל מי שהכעיס והקניט אותי] וכו' כמו שנדפס בסידורים. [והובא נוסח הרבש"ע, בסידור השל"ה, סדורי האר"י, סידור היעב"ץ]. ובקיצור שו"ע (סי' עא סדר הלילה): יאמר שלש פעמים, שרי לכל מאן די צערן, ואחר כך יאמר רבונו של עולם הריני מוחל. ראה עוד במשנה ברורה (סי' רלט סק"ט) שכתב: כתבו הספרים שבבילה קודם השינה נכון לאדם שיפספש במעשיו שעשה כל היום וכו', גם ראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וציערו, ובזכות זה האדם מאריך ימים.